

MOKSLO DARBAS

Atkuriamo ir naujai formuojamo užstatymo principų tyrimas Subačiaus g., Vilniaus Senamiestyje

2016 balandis

VGTU Urbanistikos katedra
Urbanistinės analizės mokslo laboratorija

**MOKSLO DARBO
ATASKAITA**

TVIRTINU
Mokslo prorektorius

Antanas Čenys
2016 m. balandžio mén. 27 d.

Užsakovas:
UAB „Misionierių Namai“

Temos pavadinimas:
ATKURIAMO IR NAUJAI FORMUOJAMO UŽSTATYMO PRINCIPŲ TYRIMAS
SUBAČIAUS G., VILNIAUS SENAMiestyje

Mokslo sritis:
Humanitariniai mokslai (H000)

2016 m. balandžio mén. 13 d. sutartis Nr. 14016

Mokslo direkcijos direktorius

Vaidotas Vaišis
(vardas, pavardė, parašas)

Fakulteto dekanas

Liutauras Nekrošius
(vardas, pavardė, parašas)

Katedros vedėjas

Dalia Dijokienė
(vardas, pavardė, parašas)

Temos vadovas

Dalia Dijokienė
(vardas, pavardė, parašas)

VYKDYTOJŲ SĄRAŠAS

Vykdytojas	Indėlis procentais	parašas
doc. dr. Dalia Dijokienė	80 %	
doc. dr. Inesa Alistratovaitė-Kurtinaitienė	10 %	
Matas Cirtautas	10 %	

ANOTACIJA

Mokslo darbo tikslas – atlikti urbanistinius tyrimus, kuriais vadovaujantis galima būtų atkurti užstatymą arba pratęsti Vilniaus Senamiesčiui būdingus erdviių formavimo principus Subačiaus g. 20, 22 prieigose. Darbe atliekamas literatūros šaltinių, anksčiau darytų istoriografinių ir archeologinių tyrimų medžiagos, teisinių dokumentų, susijusių su nagrinėjama teritorija, įvertinimas bei natūriniai urbanistiniai tyrimai. Pateikiamos sugrupuotos darbo išvados, įvertinančios naujo užstatymo Subačiaus gatvės prieigose galimą vizualinį poveikį nustatytom Vilniaus Senamiesčio ir atskirų objektų (Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio, Vaikelio Jézaus prieglaudos pastato) vertingosioms savybėms.

TURINYS

IVADAS	5
(mokslo darbo pagrindas, tyrimo tikslas, numatomi tyrimo etapai, naujos architektūros istorinėje aplinkoje kūrimo principai)	
PAGRINDINĖ DALIS	7
1. Analitinė galiojančių dokumentų ir atliktų tyrimų studija	7
2. Urbanistinio tyrimo metodika ir jos pagrindimas	10
3. Naujo užstatymo galimo vizualinio poveikio vertinimas	11
3.1. Vizualinio poveikio Vilniaus senamiesčio miestovaizdžiui vertinimas	12
3.2. Vizualinio poveikio lokalioms Subačiaus g. erdvėms ir nominaliems kadrams vertinimas	15
4. Užstatymo morfotipo vertinimas	16
IŠVADOS	17
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	18
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	18
PRIEDAI	20
1 priedas. Kitų autorių atliktų tyrimų išstraukos	
2 priedas. Tyrimo grafinė medžiaga	
3 priedas. SĮ Vilniaus planas virtualios panoramos	

ĮVADAS

Mokslo darbo pagrindas

VGTU Urbanistikos katedra gavo UAB „Misionierių Namai“ kreipimąsi su prašymu atliki urbanistinį tyrimą (2016-04-04). Šio prašymo pagrindu buvo pasirašyta mokslo darbo „Atkuriamo ir naujai formuojamo užstatymo principų tyrimas Subačiaus g., Vilniaus Senamiestyje“ parengimo sutartis Nr. 14016, 2016-04-13.

Tyrimo tikslas

UAB „Misionierių Namai“ planuoja statyti daugiabutį gyvenamąjį namą Subačiaus g. 20, 22, vadovaudamiesi sklypui parengtu specialiuoju planu (patvirtintas LR Kultūros ministro 2015-08-31 įsakymu Nr. IV-558) ir 2014 m. Lietuvos Architektų sąjungos surengto architektūrinio konkurso rezultatais (konkurso laimėtojas UAB „DO Architects“). Kultūros paveldo departamento Vilniaus skyrius yra pritaręs parengtiems projektiniams pasiūlymams (2015-12-10, Reg Nr. 345-PP), yra išduoti specialieji paveldosaugos reikalavimai techninio projekto rengimui ir išreikštas prašymas iki techninio projekto rengimo kreiptis į ICOMOS Lietuvos nacionalinį komitetą, kad būtų atlikta ekspertizė, kuri nustatyta, ar planuojami darbai nepažeidžia Vilniaus senamiesčio išskirtinės visuotinės vertės. 2016 m. vasario mėn. projektiniai pasiūlymai buvo pateikti ICOMOS vertinimui. ICOMOS specialistai paprašė projektinius pasiūlymus papildyti urbanistiniais tyrimais, kuriais vadovaujantis galima būtų atkurti užstatymą arba pratęsti Vilniaus Senamiesčiui būdingus erdvį formavimo principus Subačiaus g. prieigose.

Mokslo darbe numatomi tokie tyrimo etapai:

1. Analitinė galiojančių dokumentų ir atliktų tyrimų studija – problemos, tikslų ir uždavinijų formulavimas.
2. Urbanistinio tyrimo metodikos sudarymas ir pagrindimas.
3. Tyrimo atlikimas – natūrinis tyrimas, grafinės medžiagos paruošimas, tyrimo aprašymas.
4. Išvadų formulavimas.

Naujos architektūros istorinėje aplinkoje kūrimo principai

Darbo pradžioje trumpai aptarsime, kokiais principais vadovaujant, kas ir kur galėtų atsirasti istoriškai susiklosčiusioje urbanistiniu požiūriu vertingoje teritorijoje.

Kultūros paveldo apsaugą visame pasaulyje reglamentuoja jvairių paveldo priežiūra besirūpinančių organizacijų chartijos, konvencijos, deklaracijos ir rekomendacijos. Nereta jų papildo viena kitą, tačiau galima apčiuopti ir tam tikras bendras tendencijas. Europos Tarybos, UNESCO ir ICOMOS tarptautinių organizacijų dokumentuose yra pateikiamos ne tik kultūros paveldo apsaugos, bet ir naujos architektūros kūrimo istorinėje aplinkoje nuostatos, kurios, beje, laiko tékmėje taip pat kito. Trumpa šių nuostatų apžvalga:

- *7-8 XX a. dešimtmečiai.* Kultūros paveldo kontekstas buvo traktuojamas kaip pagrindas kūrybai, taip pat skatinama struktūrinė ir kompozicinė naujų statinių dermė su istorine aplinka ir akcentuojančios šiuolaikiškumo principas – *kiekvienas kūrinys turi atstovauti savo laikmetžiui*.
- *8-9 XX a. dešimtmečiai.* Kultūros paveldo konteksto pažinimas ir respektavimas turėtų lemti organišką naujadaro santykį su aplinka. Akcentuojančios istorinės aplinkos vientisumo, savitumo ir vietas dvasios palaikymas. Kuriant naujų architektūrą,

rekomenduojama naudoti regionui būdingas statybinės medžiagą, bei išsaugoti tradicines technologijas. Nauji architektūros kūriniai turėtų papildyti ir praturtinti istorinės terpės vertes jų netransformuojant. *Šiuolaikiškumo principas* akcentuojamas švelniau – *objekto naujumas turėtų būti atpažįstamas atidžiai jį apžiūrėjus.*

- *XX – XXI amžių sandūra.* Tarptautiniuose dokumentuose pritariama istorinės miesto aplinkos kaitai, išsaugančiai ir stiprinančiai paveldo kultūrinę reikšmę ir specifinį pobūdį. Naujausiųose dokumentuose stengiamasi apjungti tiek apsaugos ir tausojančio vartojimo, tiek plėtros ir naujos architektūros kūrimo nuostatas. Skatinama siekti kontekstikos, šiuolaikiškos bei kokybiškos architektūros. Naujas architektūros kūrinys turėtų atspindeti savo laikmetį ir intervencijos pėdsakai būti atpažįstami ateityje.

XXI a. pradžios tarptautiniuose dokumentuose šiuolaikinė architektūra traktuojama kaip lygiavertė istorinei – “istorinė ir šiuolaikinė architektūra yra vietinės bendruomenės turtas” (Vienos Memorandumas, 2005). Šiuolaikiniai architektūrai keliami reikalavimai – pagarba istoriniams kontekstui, dermė ir kokybė. Nuostatos, kuriomis vadovaujantis galėtų būti kuriami nauji objektai vertingose urbanistinėse vietovėse yra nusakytos ir „Pasaulio kultūros paveldo vietų bei vietovių priežiūros gairėse“, paruoštose bendru ICCROM ir ICOMOS sumanymu, globojant UNESCO. Projektuojamos naujos šiuolaikinės struktūros turėtų išreikšti savo laiką dvasią, bet taip pat atsižvelgti į istorinį kontekstą. Naujų statinių projektavimas turėtų būti pagrįstas aiškia sistemeine analize, tiriančia istorinio audinio morfologiją. Pasak *gairių*, naujoji architektūra turėtų turėti:

- *ritmą*, besisiejantį su miesto ritmu ir morfolagine supančio audinio sandara;
- *masę*, kuri sudarytų pusiausvyrą su savo kontekstu (...);
- *gatvės ribų liniją*, atitinkančią turimą fasadų įtraukų liniją;
- *siluetą*, kuris atitinka tradicinį vienos charakterį ir siluetą;
- *medžiagas*, kurios yra tradicinės arba suderinamos su tradicinėmis medžiagomis;
- *langus*, atitinkančius šios teritorijos tipiškų statinių langams būdingą charakterį bei langų/sienų santykį;
- aukštą statybos ir dizaino kokybę ... (Feilden ir Jokilehto, 1998: 97-98).

Vilniaus Senamiestis 1994 m. įtrauktas į Pasaulio kultūros paveldo objektų sąrašą ir pripažintas, kaip turintis išskirtinę pasaulinę vertę istoriniu, meniniu, moksliniu, estetiniu, etnologiniu ir antropologiniu požiūriais, priklauso gyvų, besivystančių ir besikeičiančių miestų tipui. V. Jurkštasis, išsamiai tyrinėjęs Vilniaus senamiesčio tūrinę erdinę kompoziciją, atkreipia dėmesį į tai, kad ryškiausias Vilniaus senamiesčio urbanistinės struktūros bruožas yra erdinės kompozicijos įvairovė. Taip pat jis teigė, kad: „[Vilniaus] Senamiestis néra pilnai išbaigtos kompozicijos struktūra. Priešingai – tai atvira, tam tikro vystymosi etapo struktūra, kurios tik pavienės mikrostruktūros yra susiformavusios. Taigi, senamiesčio kompozicinė ir funkcinė struktūra ir toliau turi būti vystoma, papildoma naujomis ląstelėmis. Ši jo savybė yra objektyvus pagrindas kūrybai senamiestyje tarpti (Jurkštasis, 1977: 54).“

Galima sutikti su tyréju, kad Vilniaus senamiestis turi vidinių resursų ir potencialo tolesnei raidai, tačiau reikia pastebėti, kad naujos urbanistinės kokybės kūrimas istorinėje aplinkoje nepažeidžiant esamos dermės yra kompleksinis ir sudėtingas uždavinys. Jo sprendimas reikalauja metodinio nuoseklumo. Siekiant galutinio rezultato projektuose nuosekliai turėtų būti pereinami esamos urbanistinės struktūros ypatumų tyrimo, koncepcijos pagrindimo ir detalaus projektavimo etapai. Projektų sékmė priklauso ir nuo kūrėjų meistriškumo.

PAGRINDINĖ DALIS

1. Analitinė galiojančių dokumentų ir atliktų tyrimų studija

Iniciatyva rengti projektą naujų pastatų statymui bei esamų rekonstravimui Subačiaus g. 20, 22 prieigose yra aktyvi jau nuo 2007 metų (Vilniaus miesto savivaldybei viešo aukciono būdu pardavus keturis buvusios ligoninės pastatus), todėl jau yra atliktas ne vienas tyrimas ir parengtas ne vienas nagrinėjamai teritorijai skirtas dokumentas. Šiame mokslo darbe yra įvertinami atlikti tyrimai ir galiojantys teisiniai dokumentai, kurie padeda apibrėžti aktualius urbanistinio tyrimo uždavinius ir apimtis.

Pagrindiniai dokumentai, kuriais vadovaujamas šiame tyime:

- 1 Vienuolyno statinių ansamblio (u.k. 761) Subačiaus g. 24, 26, 28 Vilniuje, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialusis planas, patvirtintas LR Kultūros ministro 2015-08-31 įsakymu Nr. JV-558 (toliau *Specialusis planas*).
- 2 Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų aktai, nustatantys vertingiašias savybes (Kultūros vertybių registro duomenys): Vaikelio Jėzaus priešglaudos pastato (u.k. 33915), Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblio (u.k. 761), Vilniaus senamiesčio (u.k. 16073) ir Vilniaus senojo miesto vietas su priemiesčiais (u.k. 25504).

Papildomi dokumentai:

1. Vilniaus miesto bendrasis planas, patvirtintas Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2007-02-14 sprendimu Nr. 1-1519 ir 2015-04-01 sprendimu Nr. 1-2317.
2. Vilniaus senamiesčio regeneravimo projekto konцепcija ir sklypų planas, patvirtintas Vilniaus miesto valdybos 1995-03-23 sprendimu Nr. 775V.
3. Vilniaus senamiesčio tvarkybos rekomendacijos, patvirtintos Vilniaus m. savivaldybės tarybos 2012-06-20 sprendimu Nr. 1-652.

Atlikti tyrimai, aktualūs urbanistinio tyrimo užduoties formavimui:

1. L. Vileikiene. 2008. Buv. Misionierių ligoninės pastatų komplekso istorinė apybraiža.
2. R. Valeckas. 2008. Žvalgybiniai architektūriniai tyrimai.
3. R. Zilinskas. 2015. Papildomi architektūros tyrimai.
4. T. Poška. 2008. Žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai.
5. R. Šiaulinskas. 2013. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai.
6. J. Stankevičiūtė. 2015. Detalieji archeologiniai tyrimai.

Remiantis *archeologiniai tyrimais* aptariama teritorija mediniai pastatai užstatyta jau XVI a., nuo XVII a. vid. čia statyti ir mūriniai pastatai (atidengtos trijų mūrinų pastatų liekanos), nors dalis pastatų išliko mediniai (aptiktos medinio pastato ir rūsio su akmenimis grįstomis grindimis liekanos), mūriniai pastatai šioje teritorijoje statyti ir XIX a., aptikta XVI a. pab.-XVII a. I pusės būtinės ir statybinės keramikos gamybos vieta. Tačiau atidengtų krosnių ir XVII a. bei XIX a. mūrinų pastatų liekanų būklė yra labai prasta, atkasti mūrai yra. Gerai išlikęs ir tvirtas yra tik Vaikelio Jėzaus vaikų priešglaudos šiaurinio korpuso rytinės sienos mūras, kurį archeologai ir rekomenduoja išsaugoti.

Remiantis buv. Misionierių ligoninės pastatų komplekso *istorine apybraiža*, žvalgybiniais architektūriniais tyrimais bei *Specialiuoju planu* pateikiami tyrimų apibendrinimai (ištrauka iš *Specialiojo plano*):

- Misionierių vienuolyno ir bažnyčios komplekso bei Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos sklypų istoriniu ir funkciniu aspektu buvo savarankiški.
- Misionierių vienuolyno ir bažnyčios komplekso bei Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos pastatai – tai du atskiri architektūriniai ansambliai.
- Teritorija tarp Misionierių vienuolyno ir bažnyčios komplekso ir Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos XVIII a. buvo užstatyta, XIX a. pr. paversta sodu, kuris pradžioje priklausė vienuolynui, vėliau Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudai.
- Natūrali riba tarp Misionierių vienuolyno ir bažnyčios komplekso bei Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos – bevardis akligatvis Rasų g. tėsinyje, egzistavęs nuo XVIII a.
- Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos pastato šiaurinė dalis nugriauta 1976 m. statant ligoninę.
- Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos sklype urbanistiniu-paveldosauginiu aspektu užstatymas nesuformuotas: Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos pastato šiaurinė dalis nugriauta; vaikų ligoninės pastatas pažeidžia paveldo objektą, neturi architektūrinės vertės; nugriovus pastatus prie Subačiaus g., gatvės užstatymo struktūros charakteris nebūdingai pakito.
- Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblis – viena svarbiausių Vilniaus senamiesčio tūrinių-erdvinių dominančių.
- Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos ir ligoninės pastatai panoramose vizualiai susilieja su Subačiaus g.
- Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblis bei Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos pastatai organiškai pratęsia senamiesčio užstatymą, pabrėždami istorinį traktą – Subačiaus g.
- Žali buvusio vienuolyno sodo šlaitai – vizualiai neatskiriamas ansamblis dalis.
- Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblis bei Vaikelių Jėzaus vaikų prieglauda apžvelgiami iš svarbiausių Vilniaus senamiesčio regyklu ir daugelio senamiesčio rytinės dalies vietų;
- Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio bei Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos teritorija – viena puikiausių Vilniaus senamiesčio regyklu.

Specialiuoju planu yra įtvirtinamos prioritetenės tvarkybos kryptys nagrinėjamai teritorijai:

- Misionierių vienuolyno statinių ansamblio teritorijai nustatyta prioritetenė tvarkybos kryptis – urbanistinės struktūros konservavimas.
- Vaikelių Jėzaus vaikų prieglaudos pastato teritorijai – **reglamentuota urbanistinės struktūros kaita, siekiant atkurti sunaikintą istorinę urbanistinę erdvinę struktūrą arba pratęsti Vilniaus senamiesčiui būdingus erdvę formavimo principus.**

Reglamentuotos urbanistinės struktūros kaitos pagrindinis tikslas (pagal Vilniaus senamiesčio specialiojo plano koncepciją) – „išsaugoti visus autentiškumo požymius, grąžinti prarastas fizines-technines savybes, išryškinti bei atskleisti kultūrinę vertę ir pritaikyti nūdienos poreikiams. Teritorijos dalyse, kurių užstatymo struktūra praradusi autentiškumo požymius, galimi tvarkomieji statybos darbai (statybos ar griovimo darbai, kaip apibrėžta statybos įstatyme), reglamentuota naujų statinių statyba (konversija), laikantis teritorijos užstatymo vientisumo (morfologijos) bruozų. Reglamentuota užstatymo struktūros kaita, siekiant atkurti sunaikintą urbanistinę erdvinę struktūrą arba pratęsti Vilniaus senamiesčiui būdingus erdvę formavimo principus, galima vadovautis LR Vyriausybės nutarimais, kitais teisės aktais bei patvirtintais ir galiojančiais teritorijų planavimo dokumentais“ (18 psl.).

Specialiuoju planu Vaikelio Jézaus vaikų priešglaudos pastato teritorijai nustatomi tokie svarbiausi tikslai, *istoriniu urbanistiniu aspektu*:

- Pokario metais pastatyto (statybos metu nugriauta Vaikelio Jézaus vaikų priešglaudos pastato dalis) ligoninės korpuso rekonstrukcija, pritaikant prie restauruoto Vaikelio Jézaus vaikų priešglaudos pastato, *labiau priderinant prie Misionierių vienuolyno pastatų ansamblio silueto bei formuojant būdingą senamiesčiui užstatymo morfotipą*;
- *Būdingų Subačiaus gatvės užstatymo bruožų išryškinimas atkuriant ar formuojant naujaus pastatais charakteringą urbanistinę struktūrą bei išklotinę* (21 psl.).

Specialiuoju planu Vaikelio Jézaus vaikų priešglaudos pastato teritorijai nustatomi tokie paveldosaugos reikalavimai:

- Leistinas teritorijos užstatymo tankumas – ≤ 48 proc. (būdingas Vilniaus priemiestių užstatymo morfotipams, išskyrus sodybinį užstatymą);
- Užstatymo intensyvumas – ≤ 1
- Leistinas registrinių pastatų aukštis – *esamas*, gali būti tikslinamas pagal tyrimų duomenis atkuriant stogo siluetą. Rekonstruojamo ligoninės pastato aukštis (aukščiausia taško altitudė) *nesikeičia*. *Atkuriamo užstatymo pastatų prie Subačiaus g. aukštis nustatomas tyrimais* (22 psl.).

Tvarkymo priemonės kitiems statiniams (leidžiami tvarkomieji statybos darbai):

- *Naujų statinių statyba (Subačiaus g. išklotinės istorinės urbanistinės erdvinės struktūros atkūrimas*, ligoninės pastato konversija, 23 psl.).

Kultūros vertybių registro duomenimis Misionierių vienuolyno statinių ansambliu (unikalus kodas 761) 2012-11-05 Kultūros paveldo departamento Nekilnojamomojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktu Nr. KPD-AV-380 buvo nustatytos vertingosios savybės. Vienuolyno statinių ansamblio teritorijoje yra 2010 metais įrašytas į kultūros vertybių registrą Vaikelio Jézaus priešglaudos pastatas (unikalus kodas 33915). Vaikelio Jézaus priešglaudos pastato vertingosios savybės nustatytos 2010-04-23 Vilniaus miesto savivaldybės Nekilnojamomojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktu Nr. VI-RM-160. Šių ansamblų aktuose nustatytos vertingosios savybės, apibrėžia pastatų tūrių, išplanavimo, fasado architektūrinio sprendimo, konstrukcijų, medžiagiškumo vertingus bruožus. Urbanistiniam tyrimui yra aktualus tūrių apibrėžimas, tačiau urbanistinio tyrimo užduoties formulavimui yra svarbesnės Vilniaus senamiesčio (unikalus kodas 16073), Pasaulio paveldo objekto, kaip urbanistinės vietovės, į kurią patenka nagrinėjamos Subačiaus g. prieigos, vertingosios savybės. Subačiaus g. prieigų tyrimui yra aktualios įvardintos šios savybės:

- gatvių trasos (Subačiaus g.);
- gamtiniai elementai (reljefas, Vilnios slėnio terasų šlaitai III D1 zonoje);
- tūrinės-erdvinės struktūros sandara (Subačiaus g. – papildanti kompozicinė ašis, Misionierių vienuolyno statinių ansamblis – viena iš dominančių);
- užstatymo tipai (perimetrinis reguliarus – Vaikelio Jézaus priešglaudos teritorija, komponentinis Misionierių vienuolyno statinių ansamblio teritorija);
- atviros erdvės (parkai, sodai – Misionierių sodas, išlikę fragmentiškai);
- panoramos, panoraminės apžvalgos taškai (aktualūs beveik visi akte išvardinti taškai, jie bus aptarti 3 Tyrimo dalyje);
- siluetai (fiksotas siluetas iš PR nuo Subačiaus gatvės);
- perspektyvos (fiksota Subačiaus g. perspektyva V-R kryptimi nuo namo Subačiaus g. Nr. 21 į Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčią);
- gatvių užstatymo išklotinės (Subačiaus g. Š pusės atkarpos tarp Šv. Kazimiero ir Bokšto gatvių ir atkarpos iš pastatų komplekso Subačiaus g. Nr. 26, Subačiaus g. P pusės

atkarpu nuo pastato Subačiaus g. Nr. 1 iki pastato Nr. 17 ir nuo pastato Subačiaus g. Nr. 21 iki pastato Nr. 23);

- dominantės (Vienuolyno statinių ansamblis su Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčia kvartale Nr. 67A);
- užstatymo bruožai (III D1 „Subačiaus-Paplaujos priemiestė“ XIX-XX a. I p. susiformavusių užstatymo struktūrų išdėstyti išilgai gatvių pagrindiniai pastatų tūriai, formuojantys ištisines išklotines su pagrindinėse gatvėse aukštesniais pastatais; III D1 zonas užstatymą formuojantys sakralinių statinių ansambliai – zonas erdvinius kompozicinius akcentas; istorinių priemiestių erdvę susiformavimas pagal išsiskiriantį reljefą).

Šio darbo *1 priede* yra pateiktos grafinės medžiagos išstraukos iš buv. Misionierių ligoninės pastatų komplekso istorinės apybraižos, Vilniaus miesto XIX a. planas, atkastų mūryų raidos kartogramos brėžinys, reljefo ir archeologinių radinių įvertinimas, specialaus plano pagrindinis brėžinys.

Vertingo istoriškai susiformavusio užstatymo atkūrimą pagrindžia *istorinės urbanistinės raidos tyrimai*, pagrįsti istorinių šaltinių ir ikonografinės medžiagos analize, bei *archeologiniai tyrimai*. Remiantis atliktais tokiais tyrimais Subačiaus g. 20, 22 prieigose, galima daryti išvadą, kad urbanistiniu požiūriu vertingi yra Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblis bei Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastatas. Likusioje teritorijoje tarp šių pastatų nebuvo susiformavusios vertingos urbanistinės struktūros ir nėra vertingų pastatų, kuriuos galima būtų atkurti. *Specialiuoju planu* įtvirtinamos prioritetenės tvarkybos kryptys Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastato teritorijai leidžia ir rekomenduoja *reglamentuotą urbanistinės struktūros kaitą, siekiant atkurti sunaikintą istorinę urbanistinę erdinę struktūrą arba pratęsti Vilniaus senamiesčiui būdingus erdvę formavimo principus*. Atkrentant atkūrimo galimybei, belieka reglamentuota nauja statyba. Nemažai parametrų naujai statybai jau yra įvardinta pačiame *specialiajame plane*: užstatymo tankumas, užstatymo intensyvumas, rekomenduojamas būdingas užstatymo morfotipas.

Urbanistinio tyrimo pagrindinis uždavinys – atsakyti į klausimą, koks galimas naujo užstatymo Subačiaus g. prieigose aukštingumas ir vieta.

2. Urbanistinio tyrimo metodika ir jos pagrindimas

Urbanistinį darinį galima būtų suskaidyti mažiausiai į dvi sudedamąsias dalis: struktūrą, nusakančią techninius parametrus ir formą, paklūstančią labiau meniškiems nei utilitariems poreikiams (Meuser 2006:251). Kiekvieno miesto, miestelio *urbanistinė struktūra* (miesto struktūrinių elementų išsidėstymo ir funkcionavimo ypatumų visuma, Daunora et al., 2004: 145) yra unikali, nepriklausomai nuo to, ar ji formavosi savaimingai, ar buvo formuojama planingai. Tą unikalumą dažnai kartą įtakoja ir gamtinės sąlygos. Struktūrinių elementų visuma (gatvė, aikštė, kvartalas, pastatas ir t.t.) kuria miesto trimatę kompoziciją – *erdvinę sandarą*. Vieni miesto reiškinio tyrejai labiau akcentuoja vienų elementų svarbą *miestovaizdžio* formavimuisi, kiti kitų. Vieni teigia, kad *gatvė* yra esminis miesto erdvę organizuojantis elementas, kiti iškelia *kvartalo* (ar *sklypų grupės*) svarbą, vadindami ją gatvių ir aikščių formavimo instrumentu, treti duoklę atiduoda *užstatymui*, kuriančiam miesto panoramas ir siluetus. Ir visi tyrejai yra teisūs. Tačiau norint suvokti visumą, išskirti kiekvieno urbanistinio objekto ypatumus, bendru atveju reikia analizuoti *plano, užstatymo* ir

tūrinės erdinės kompozicijos savitumus. Galima būtų išskirti tokius minėtų kategorijų komponentus:

■ <i>plano</i>	- gatvių ir aikščių tinklas;
- posesijų struktūra, kvartalai.
■ <i>užstatymo</i>	- morfotipas (kvartalų, posesijų užstatymo būdas);
- statinių kompleksai ir ansambliai.
- medžiagiškumas.
■ <i>tūrinės erdinės kompozicijos</i>	- gamtinės sąlygos;
- panoramos ir siluetai;
- kompoziciniai ryšiai tarp skirtinę urbanistinės struktūros komponentų (Dijokienė, 2009: 116).

Bene išsamiausios urbanistinio audinio tyrimo ir naujos architektūros integravimo istorinėje aplinkoje gairės 1986 m. buvo parengtos Statybos ir architektūros instituto Urbanistikos sektoriuje (Kaunas) – „Metodinės rekomendacijos senosios ir naujosios architektūros integravimui projektuojant LTSR istorinius miestus“. Šiose gairėse nusakomas rekomenduojamo urbanistinio įvertinimo tikslas – diferencijuoti nagrinėjamą teritoriją pagal plano, užstatymo ir tūrinės erdinės kompozicijos kompleksinę vertę. Kompleksinės vertės nustatymas ir charakterizavimas teikia išeities poziciją teritorijos tolesniams formavimui. Formavimo koncepcija turėtų apimti *esamų vertybių išsaugojimą, respektavimą ir naujų vertybių sukūrimą* (Miškinis, 2005: 145-174).

Vilniaus senamiesčio atveju urbanistinio audinio kompleksiniai tyrimai yra daryti ne vieną kartą rengiant Senamiesčio regeneracijos projektus (1956-1959, 1972-1974, 1988-1992). Išsamiausią Senamiesčio tūrinės erdinės kompozicijos studiją yra atlikęs Vytautas Jurkštės, tyrimų rezultatai 1977 m. publikuoti Architektūros paminklų IV tome. Istorinio Vilniaus centro įvairūs architektūros ir urbanistikos paveldo atskiri aspektai ir objektais taip pat yra nagrinėti ne vieno tyrejo. Visų tyrimų išdava – įvardinti vertingi urbanistinio objekto elementai bei bruožai ir jie fiksuoti Vilniaus senamiesčio (u.k. 16073) Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos akte, nustatančiame vertingąsias savybes. Atsižvelgiant į tai, šiame darbe pasirenkama tokia urbanistinio tyrimo metodika – **natūriniai dabartinės situacijos urbanistiniai tyrimai, įvertinantys naujo užstatymo galimą vizualinį poveikį nustatytomis Vilniaus Senamiesčio ir atskirų objektų (vienuolyno komplekso, prieplaudos) vertingosioms savybėms.**

3. Naujo užstatymo galimo vizualinio poveikio vertinimas

Vilniaus senamiesčio miestovaizdžio vizualinis identitetas yra suvokiamas iš išorinių senamiesčio apžvalgos ir vidinių charakteringu apžvalgos taškų. Vilniaus miesto bendrajame plane ir Senamiesčio (u.k. 16073) vertingų savybių nustatymo akte respektuoojamas miesto silueto ir panoramų unikalumas bei vertingumas nurodant taškus, iš kurių **matomas vaizdas naturėtų radikaliai keistis**. Toks metodas gana plačiai taikomas miestams, turintiems aiškias silueto apžvalgos vietas. Kai miestas turi aiškiai išreikštą reljefą, o istorinės dominantės išsidėstę dispersiškai (būtent toks yra Vilnius), tuomet vadinamojo „apžvalgos taškų“ metodo taikymas gali būti nepakankamas. Tenka tiksliau įvertinti apžvalgos sąlygas ir jas skirstyti į panoraminės apžvalgos ir masinio stebėjimo vietas (žemos žmonių susibūrimo vietos – gatvės, tiltai, aikštės, poilsio zonas ir t.t.). Senamiesčio vizualinės apžvalgos zona išsidėsčiusi dviem žiedais. Pirmasis siauras žiedas juosia Senamiestį, o apžvalgos taškai yra išsidėstę kalvose, kurios iškyla virš miesto

20-70 metrų. Antrasis žiedas susideda iš atskirų apžvalgos taškų, esančių kalvose už 2-3 km nuo Senamiesčio, iš kur jis matomas, kaip smulkaus mastelio siluetas (Daunora *et al.*, 2004).

Aukštingumo reglamentavimo poreikis yra susijęs su vertybinių urbanistinės struktūros ypatumais. Vilniaus senamiesčio atveju užstatymas gali būti traktuojamas kaip istoriškai susiklosčiusi ir labai vertinga aplinka, todėl užstatymo aukštingumas yra fiksuojamas kaip baigtinis.

Vilniaus senamiesčio panoramos ir siluetai pasižymi bruožais, kurie būdingi savaimingai, nепертраукиама besivysčiusiam miestui: organiškas gamtos ir architektūros ryšys, skirtinė tūri ir forma vertikalių persipynimas su eiliniais pastatais, nemaža atsitiktinumo ir chaotiškumo. Tačiau šioje „estetiškoje betvarkėje“ aiškiai pastebimas vertikalių išsidėstymo trejomis grupėmis dėsningumas. Grupės fiksuoja buvusias svarbiausias miesto vietas. Vertikalių koncentravimasis grupėmis siluetui suteikia bangavimą, kuris pasikartoja kalvotame reljefe (Jurkštė, 1977, 1994).

Vertinant galimą poveikį Vilniaus senamiesčio panoramoms, siluetams, dominantėms ir konkrečiai Subačiaus g. perspektyvoms ir nominalioms erdvėms, išskiriame trijų kategorijų apžvalgos taškai ir vietas, iš kurių bus vertinama situacija:

1. Bendramiestinės svarbos Senamiesčio apžvalgos taškai (Vilniaus miesto savivaldybės bendrojo plano (BP) iki 2015 m. fiksuoti Senamiesčio apžvalgos kontroliniai taškai ir kitos svarbios Senamiesčio regyklos).
2. Senamiesčio teritorijoje reglamentuoti apžvalgos taškai (Vilniaus Senamiesčio, KVR objekto Nr. 16073, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Nekilnojamomo kultūros paveldo vertinimo tarybos akto, 2013-09-24 Nr. KPD-RM-2014, fiksuoti panoraminės apžvalgos taškai ir siluetų stebėjimo vietas).
3. Nominalių erdvę ir nominalaus kadro charakteringos stebėjimo vietas – galimo lokalaus vizualinio poveikio vertinimas:
 - 3.1. lokalūs Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio apžvalgos taškai;
 - 3.2. Subačiaus gatvės erdvės ir jos prieigų vertinimas.

3.1. Vizualinio poveikio Vilniaus senamiesčio miestovaizdžiui vertinimas

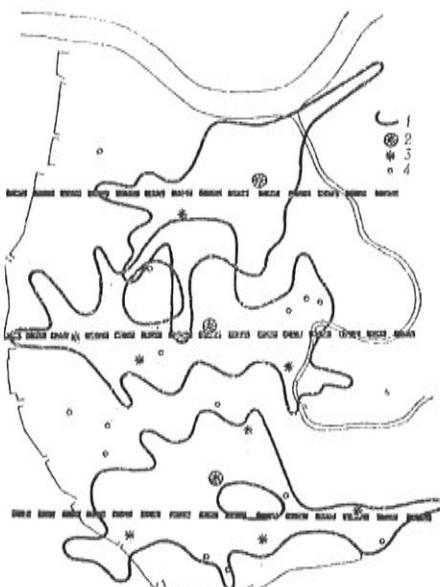
1 ir 2 lentelėse yra pateikti bendramiestinės svarbos Vilniaus m. bendrajame plane ir Senamiesčio (u.k. 16073) vertinimo tarybos akte fiksuoti panoraminės apžvalgos taškai ir siluetų stebėjimo vietas. Šie taškai ir vietas apima abu Senamiesčio vizualinės apžvalgos zonos žiedus – siaurajį žiedą, išsidėsčiusį Senamiesčio kalvose, ir platujį, apimantį labiau nutolusias kalvas. Tyrimo grafinė medžiaga yra pateikta 2 priede.

Panoramų nuo Gedimino kalno, Trijų kryžių kalno, Altarijos kalvyno (Bekešo ir Altanos kalvų) analizė atskleidė tokius charakteringus bruožus (žr. 2 priedo 2.2-2.6 pav.):

1. Panoramų vaizdas yra daugiaplanis.
2. Tieki pirmame, tieki antrame panoramų plane išsiskiria vertikalios dominantės (bažnyčių ir vienuolynų ansambliai) ir foninis senamiesčio (daugiausiai gyvenamųjų pastatų) užstatymas.
3. Nuo Bekešo ir Altanos kalvų pirmą planą formuoja medžių masyvai.
4. Panoramos fragmente, apimančiame Subačiaus g. 20, 22 pricigas, dominuoja aktyvios ir riboto aktyvumo vertikalės (žr. 1 pav.) – Šv. Onos ir Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčių kompleksas, Dievo Motinos émimo į dangų stačiatikių katedra, Šv. Kazimiero bažnyčia, Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčios ir Misionierių vienuolyno ansamblis, Švč. Jézaus Širdies bažnyčios ir Vizičių vienuolyno ansamblis.
5. Subačiaus g. 20-22 ir 15-23 užstatymas yra foninis antro plano užstatymas. Pastatų kraigų altitudės svyruoja nuo 143,90 iki 147,10 absoliutinės altitudės (pastatai Subačiaus g. 15, 17,

21 Senamiesčio (u.k. 16073) vertinimo tarybos akto teritorijos planuose TRP_15_I ir TRP_16_I yra pažymėti, kaip vertingų savybių požymių turintys objektai).

- 1 – aktyviųjų vertikalių kompozicinės įtakos izochronos;
- 2 – aktyviausios vertikalės – kompozicijos centrai;
- 3 – aktyvios vertikalės;
- 4 – riboto aktyvumo vertikalės.

1 pav. Vilniaus senamiesčio vertikalių dominančių kompozicinio aktyvumo schema (pagal V. Jurkštą).

1. Lentelė. Bendramiestinės svarbos Senamiesčio apžvalgos taškai.

Taško Nr. BP (žymėjimas 2 priedo brėžinyje Nr. 2.1)	Taško Nr. Vilniaus miesto GIS modelyje	Apžvalgos vieta	Vertinama charakteristika	Pastabos
Apžvalgos vietos Senamiesčio teritorijoje				
1 (B1)		Aukštutinės pilies (Gedimino) kalnas, Gedimino bokštas	panorama	Atliekamas natūrinis tyrimas
	01	Gedimino kalnas I (j Senamiestj)	panorama	Vertinama SJ „Vilniaus planas“ GIS modelio virtuali panorama
	04	Gedimino kalnas IV (j Kalnų parką)	panorama	Vertinama SJ „Vilniaus planas“ GIS modelio virtuali panorama
2 (B2)	07	Trijų kryžių kalnas	panorama	Atliekamas natūrinis tyrimas ir vertinama SJ „Vilniaus planas“ GIS modelio virtuali panorama
3 (B3)	06	Bekešo kalnas (Vilnius upės šlaitas prie Užupio gimnazijos teritorijos)	panorama	Atliekamas natūrinis tyrimas ir vertinama SJ „Vilniaus planas“ GIS modelio virtuali panorama
4		Nuo Mindaugo g.		Nagrinėjama teritorija nepatenka į apžvalgos sektorių
5		Nuo Subačiaus g. (Apžvalgos aikštélė prie Maironio ir Subačiaus g. sankryžos)	siluetas	Atliekamas natūrinis tyrimas
Apžvalgos vietos už Senamiesčio ribų				
	05	Kalva tarp Liepkalnio ir Rasų gatvių	panorama	Vertinama SJ „Vilniaus planas“ GIS modelio virtuali panorama
6	16	Nuo Savivaldybės pastato (20-o a. terasos)	panorama	Vertinama SJ „Vilniaus planas“ GIS modelio virtuali panorama
7	11	Nuo Šeškinės šlaitų prie stadiono teritorijos (Šeškinės kalva)	panorama	Vertinama SJ „Vilniaus planas“ GIS modelio virtuali panorama

2. Lentelė. Senamiesčio teritorijoje reglamentuoti apžvalgos taškai.

Taško žymėjimas 2 priedo brėžinyje Nr. 2.1	Apžvalgos vieta	Vertinama charakteristika	pastabos
Panoraminės apžvalgos taškai			
S1 S2	Pilies (Gedimino) kalnas	panorama	Vilniaus Senamiesčio (u.k.16073) akto priedai: <i>Priedas_Nr_4_panorama_1.jpg</i> <i>Priedas_Nr_4_panorama_2.jpg</i> Atliekamas natūrinis tyrimas
S3	Trijų kryžių kalnas	panorama	Kultūros vertybių registro (KVR) objekto akte fiksuojoje panoramoje nepatenka nagrinėjama Subačiaus g. teritorija
S4	Altarijos kalvyno PV (pietvakarinė) kalva, vad. Altanos kanu	panorama	Vilniaus Senamiesčio (u.k.16073) akto priedas: <i>Priedas_Nr_4_panorama_5.jpg</i> Atliekamas natūrinis tyrimas
	Subačiaus g. apžvalgos aikštélė	panorama	KVR objekto akte fiksuojoje panoramoje nepatenka nagrinėjama Subačiaus g. teritorija
	Subačiaus ir Maironio g. sankirta	panorama	KVR objekto akte fiksuojoje panoramoje nepatenka nagrinėjama Subačiaus g. teritorija
S5	Šv. Jonų bažnyčios varpinė	panorama	Vilniaus Senamiesčio (u.k.16073) akto priedas: <i>Priedas_Nr_4_panorama_10.jpg</i> Atliekamas natūrinis tyrimas
Siluetų stebėjimo vietas			
S6	Siluetas iš PR (pietryčių) nuo Subačiaus gatvės	siluetas	Vilniaus Senamiesčio (u.k.16073) akto priedas: <i>Priedas_Nr_5_siluetas_3.jpg</i> Atliekamas natūrinis tyrimas

Panoramos nuo Šv. Jonų bažnyčios varpinės fragmente, apimančiame Subačiaus g. 20, 22 prieigas, antro plano foninį užstatymą dengia medžių masyvas ir pats užstatymas matomas fragmentiškai (žr. 2 priedo 2.7 pav.).

Vilniaus senamiesčio (u.k. 16073) vertinimo tarybos akto fiksuoame *silueto* iš PR (pietryčių) nuo Subačiaus gatvės fragmente, apimančiame tiriamą teritoriją, dominuoja Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblis bei medžių masyvas. Naujai formuojamo užstatymo Subačiaus g. 20, 22 prieigose nesimato (žr. 2 priedo 2.8 pav.).

Analizuojant Senamiesčio *panoramas* iš atskirų apžvalgos taškų, esančių kalvose už 2-3 km nuo Senamiesčio, vertinamos SĮ „Vilniaus planas“ GIS modelio virtualios panoramos (jos pateikiamos 3 priede, 05, 11, 16 panoramos). Šiose panoramose Senamiestis matomas kaip smulkaus mastelio siluetas, o Subačiaus g. 20, 22 prieigų foninio užstatymo arba visai nesimato (05 panorama), arba jis susilieja su už jo esančiais medžių masyvais (11, 16 panoramos).

3.2. Vizualinio poveikio lokalioms Subačiaus g. erdvėms ir nominaliems kadrams vertinimas

Miestovaizdis yra apibūdinamas išorinėmis ir vidinėmis charakteristikomis. Vidinės miestovaizdžio charakteristikos suvokiamos iš urbanistinės struktūros vidaus, būnant ir judant joje. Todėl pasirenkant apžvalgos taškus, reikia įvertinti ne tik statinės vaizdo kokybę (tai buvo atlikta 3.1. skyrelyje vertinant panoramas ir siluetus iš masinės apžvalgos taškų), bet ir kintančią vaizdą judant. „Idealaus“ vaizdo siekis iš bet kurio įmanomo apžvalgos taško – nerealus uždavinys, todėl šiame darbe pasirenkami prioritetiniai apžvalgos taškai ir trasos, kurie leis įvertinti naujo užstatymo galimą vizualinį poveikį lokalioms Subačiaus g. erdvėms ir nominaliems kadrams. 3 lentelėje pateikiama nominalių erdviių ir nominalaus kadro charakteringos stebėjimo vietas.

3. Lentelė. Nominalių erdviių ir nominalaus kadro charakteringos stebėjimo vietas.

Taško žymėjimas 2 predo brėžinyje Nr. 2.1	Apžvalgos vieta	Vertinama charakteristika	pastabos
Lokalūs Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio apžvalgos taškai			
L1	Bernardinų kapinės	siluetas	Atliekamas natūrinis tyrimas
L2	Šv. Apaštalo Baltramiejaus bažnyčios šventorius	siluetas	Atliekamas natūrinis tyrimas
L3	Tymo turgus, Aukštaičių gatvė	siluetas	Atliekamas natūrinis tyrimas
L4, L5	Užupio tiltas, Užupio g. pradžia	siluetas	Atliekamas natūrinis tyrimas
Subačiaus gatvės erdvės ir jos prieigų vertinimas			
G1	Subačiaus g. perspektiva R-V kryptimi nuo viešo transporto stotelės į Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčią	gatvės perspektiva	Atliekamas natūrinis tyrimas
G2	Subačiaus g. perspektiva Š kryptimi nuo Rasų g. akligatvio	gatvės perspektiva	Atliekamas natūrinis tyrimas
G3	Subačiaus g. perspektiva V-R kryptimi nuo namo Subačiaus g. Nr. 21 į Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčią	gatvės perspektiva	Vilniaus Senamiesčio (u.k.16073) akto priedas: <i>Priedas_Nr_6_perspektiva_21.jpg</i> Atliekamas natūrinis tyrimas
G4	Bokšto ir Subačiaus gatvių sankryža	siluetas	Atliekamas natūrinis tyrimas
G5	Bastėjos apatinė terasa (jvažiavimas i teritoriją)	siluetas	Atliekamas natūrinis tyrimas

Analizuojant lokalius Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio bei naujai formuojamuo užstatymo Subačiaus g. 20, 22 apžvalgos taškus, užstatymas projektuoja dangaus fone *siluetu*. Išryškėja tokie *siluetų* bruožai (žr. 2 predo 2.9-2.11 pav.):

1. Ryškų vaidmenį siluetuose vaidina medžių masyvai, daug kur dengdami foninį užstatymą.
2. Siletuose fragmentiškai matomi trys naujai projektuojami korpusai vietoje dabartinio ligoninės pastato ir Vaikelio Jėzaus prieiglaudos pastatas.
3. Lygiagrečiai Subačiaus gatvei projektuojamo naujo pastato siletuose nesimato.

Vertinant galimą naujo užstatymo Subačiaus g. 20, 22 sklype įtaką pačios Subačiaus gatvės erdvės charakteristikoms, reikia apibūdinti šios gatvės charakteristikas. Klasikinis erdviių skirtumas į tipus yra tokis: (1) gatvės tipo erdvė; (2) krantinės tipo erdvė; (3) pereinamojo tipo tarp gatvės ir aikštės erdvė; (4) aikštės tipo erdvė. Subačiaus gatvė prasideda Senamiesčio branduolio, buvusio apjuosto gynybine siena, teritorijoje ir tėsiasi už gynybinės sienos buvusiame istoriniame priemiestyje. Joje kaitaliojasi gatvės ir krantinės tipų erdvės. Mus domina Subačiaus g. už buvusios

gynybinės sienos (nuo sankryžos su Bokšto g.) atkarpa. Ši atkarpa prasideda krantinės tipo erdve – užstatyta tik iš vienos (pietinės) pusės. Šiaurinės pusės užstatymo nebuvinimas atveria vaizdą į Bastėjų ir Senamiesčio panoramas. Gatvės tipo erdvė prasideda nuo Vaikelio Jėzaus prieglaudos ir Subačiaus g. 19 pastatų link Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio. Šios atkarpos erdvės pločio ir aukščio santykis lygus vienetui, perspektyva yra gili (nes nėra ryškių gatvės posūkių) ir užbaigiamą Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio. Dar vienas ryškus ir išskirtinis šios atkarpos gatvės erdvės bruožas – gatvės perimetras yra formuojamas ne tik pastatais, bet ir valdų ribas žyminiomis aukštominis mūrinėmis tvoromis. Pasak V. Jurkšto, tokia gatvės erdvės kompozicija laikoma ryškiausiu vilnietiškumo stereotipu. „...šis erdvės ir architektūros bruožas būdingas tokios socialinės visuomenės miestams, kurie gyveno uždarą šeimyninę gyvenimą. Galima sakyti, kad gatvės erdvės ir architektūros uždarumas yra archaiško miesto požymis. Retame Europos mieste liko išsaugota archainė forma, todėl tokios Vilniaus gatvelės turėtų būti ypatingai globojamos (Jurkštė, 1977: 55-54)“. Tokio tipo gatvių analogai Vilniaus senamiestyje – Šv. Mikalojaus, Šv. Ignoto, Šv. Mykolo, Bernardinų, Šiltadaržio (žr. 2 priedo 2.12-2.13 pav.).

Subačiaus g. 20, 22 atkuriamo ir naujai formuojamo užstatymo įtakos Subačiaus gatvės erdinėms charakteristikoms vertinimas atskleidė:

1. Subačiaus g. perspektyvos R-V kryptimi nuo viešo transporto stotelės į Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčios pirmą planą formuoja bažnyčios ansamblis, tvora ir Subačiaus g. Nr. 23 pastatas. Naujai projektuojamas pastatas formuoja antrą planą, neviršija Subačiaus g. esančio foninio užstatymo aukščio (žr. 2 priedo 2.14 pav.).
2. Subačiaus g. perspektyvos V-R kryptimi nuo namo Subačiaus g. Nr. 21 į Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčią vaizdas yra fiksotas Vilniaus Senamiesčio (u.k.16073) akte (Priedas_Nr_6_perspektyva_21.jpg). Šios perspektyvos pirmą planą formuoja mūrinės tvoros, perspektyvą vainikuoją ir uždaro Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčios ansamblis. Naujai projektuojamas, nuo tvoros atitrauktas ir Subačiaus gatvei lygiagretus pastatas įtakoja perspektyvos vaizdą, bet nekeičia esminių jos charakteristikų (žr. 2 priedo 2.16 pav.). **Tačiau, Vilniaus Senamiesčio akto priede pateikta Subačiaus gatvės perspektyvos nuotrauka daryta ne iš brėžinyje (lapas 15A) fiksuoto 21 stebėjimo taško (žr. 2 priedo 2.19 pav.).** Iš fiksoto 21 taško naujai projektuojamo pastato nesimato.
3. Atkuriamas ir naujai formuojamas užstatymas papildo ir suteikia daugiaplaniškumą šiuo metu skurdžiai Subačiaus g. perspektyvai. Š kryptimi nuo Rasų g. akligatvio (žr. 2 priedo 2.15 pav.).
4. Atkuriamas ir naujai formuojamas užstatymas ne įtakoja silueto, stebimo nuo Bokšto ir Subačiaus gatvių sankryžos (žr. 2 priedo 2.17 pav.).
5. Atkuriamas ir naujai formuojamas užstatymas keičia siluetą, kurį šiuo metu formuoja aplieistas buvusios ligoninės pastatas, tačiau nekinta siluetą formuojančių pastatų kraigo altitudė (žr. 2 priedo 2.17 pav.).

4. Užstatymo morfotipo vertinimas

3 darbo skyriuje yra įvertintas galimas naujai formuojamo užstatymo Subačiaus g. 20, 22 prieigose aukštis. Vertinant urbanistinių erdviių formavimo principus, dėmesį atkreipti reikia ir į užstatymo morfotipus, kurie apibūdina pastatų statymo būdą gatvės ir sklypo atžvilgiu.

Vilniaus Senamiesčio (u.k.16073) Vertinimo tarybos akte yra įvardinti Senamiesčio teritorijos užstatymo morfotipai. Subačiaus g. 20, 22 prieigų teritorija patenka į 67A kvartalą (žr. 2 priedo 2.18 pav.). Vertingi susiklostę morfotipai – perimetrinis reguliarus (Vaikelio Jėzaus prieglaudos

teritorija) ir komponentinis (Misionierių vienuolyno statinių ansamblio teritorija). Šie du morfotipai ir formuoja Subačiaus gatvės perimetrą ir sklypo gilumoje (buvusios ligoninės pastato vietoje) pažymėta pakitusi, nesusiformavusi urbanistinė struktūra, įtakos gatvės perimetrui neturi. Šioje sklypo dalyje formuojamas užstatymo tipas apžvelgiamas bus iš Senamiesčio apžvalgos ir lokalų Misionierių kalvos apžvalgos vietų. Kadangi žali būvusio vienuolyno sodo šlaitai yra vizualiai neatskiriamai šios kalvos dalis – želdynai ir medžių masyvai šioje vietoje yra ir bus puoselėjami. Vadinasi, jie visada dalinai dengs ir blokuos šioje vietoje formuojamą užstatymą. O tai reiškia, kad lemiamą vaidmenį užstatymo galimam vizualiniam poveikiui nustatyti Vilniaus Senamiesčio ir atskirų objektų (vienuolyno komplekso, priešglaudos) vertingosioms savybėms vaidina pastatų aukštingumas, bet ne naujai formuojamo užstatymo morfotipas.

IŠVADOS

Apibendrinant atlirkas literatūros šaltinių, anksčiau darytų istoriografinių ir archeologinių tyrimų medžiagos, su nagrinėjama teritorija susijusių teisinių dokumentų studijas bei natūrinius urbanistinio tyrimo rezultatus, pateikiamos sugrupuotos darbo išvados.

Naujo užstatymo Subačiaus g. 20, 22 prieigose galimo vizualinio poveikio Vilniaus senamiesčio miestovaizdžiui vertinimas:

1. Vilniaus senamiesčio užstatymas ir jo fragmentai traktuojamas kaip istoriškai susiklosčiusi ir labai vertinga aplinka, todėl užstatymo **aukštingumas yra fiksuojamas kaip baigtinis**.
2. Vilniaus miesto bendrajame plane ir Senamiesčio (u.k. 16073) vertingų savybių nustatymo akte respektuoojamas miesto silueto ir panoramų unikalumas bei vertingumas nurodant taškus, iš kurių **matomas vaizdas neturėtų radikaliai keistis**.
3. **Jeigu** naujai formuojamas užstatymas Subačiaus g. 20, 22 prieigose **neviršys aukščiausios Subačiaus g. foninio užstatymo, formuojamo pastatų, turinčių vertingų savybių požymių, altitudės** (aukščiausia tokia pastatų kraigų absolutinė altitudė 147,10), **jis nedarys poveikio** susiformavusioms Vilniaus senamiesčio (u.k. 16073) vertingoms panoramoms ir siluetams, fiksuojiems Senamiesčio (u.k. 16073) vertingų savybių nustatymo akte.

Naujo užstatymo galimo vizualinio poveikio lokalioms Subačiaus g. erdvėms ir nominaliems kadrams vertinimas:

1. Analizuojant lokalius Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio bei naujai formuojamo užstatymo Subačiaus g. 20, 22 apžvalgos taškus, užstatymas projektuoja dangaus fone siluetu.
2. Siluetai formuojami medžių masyvų, Misionierių vienuolyno ir bažnyčios ansamblio, naujų korpusų, projektuojamų vietoje rekonstruojamos ligoninės pastato, ir Vaikelio Jėzaus priešglaudos pastato.
3. **Naujas pastatas, projektuojamas lygiagrečiai Subačiaus gatvei, siluetų vaizdamas, apžvelgiamiems iš lokalių stebėjimo vietų, įtakos nedaro.**
4. Atkuriamas ir naujai formuojamas užstatymas Subačiaus g. 20, 22 įtakoja Subačiaus gatvės vidinių erdvų perspektyvas:
 - kuria gatvės perspektyvos vaizdo antrą, trečią planą;
 - papildo ir suteikia daugiplaniškumą šiuo metu skurdžiai perspektyvai Š kryptimi nuo Rasų g. akligatvio;
 - **nekeičia esminių** Vilniaus Senamiesčio (u.k. 16073) akte fiksujotos Subačiaus g. **perspektyvos** V-R kryptimi nuo namo Subačiaus g. Nr. 21 į Viešpaties Dangun

Žengimo (Misionierių) bažnyčią *charakteristiką* – tvora lieka dominuojanti pirmame plane, neužgožiamą vertikali Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) bažnyčios dominantę. *Tačiau, jei įvertinsime, kad Vilniaus Senamiesčio akto priede pateikta Subačiaus gatvės perspektyvos nuotrauka daryta ne iš brežinyje (lapas 15A) fiksuoto 21 stebėjimo taško (žr. 2 priedo 2.19 pav.), tai galima teigti, kad įtakos šiai perspektyvai iš viso nedaroma, nes iš fiksuoto 21 taško naujai projektuojamo pastato nesimato.*

Naujai formuojamuoju užstatymo (Subačiaus g. 20, 22 prieigose) morfotipas lemiamos įtakos nustatytomis Vilniaus Senamiesčio ir atskirų objektų (vienuolyno komplekso, prieglaudos vertingosioms savybėms nedaro.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Identitetas – požymių, pagal kuriuos jmanoma nustatyti objekto tapatumą, atpažinti jį tarp kitų objektų, visuma.

Miestovaizdis – 1. Struktūrinė miesto dalis, pasižyminti erdinės ir plano struktūros, užstatymo aukštingumo bei architektūrinio jvaizdžio vienove. 2. Gatvių urbanistinė forma ir vizualinė išraiška, unikali elementų kombinacija, suteikianti vietai išskirtinumą. 3. Miesto dalis, kurią gali apžvelgti viename vaizde. *Vidinis miestovaizdis* suvokiamas iš urbanistinės struktūros vidaus, būnant ir judant joje. *Išorinis miestovaizdis* – tai miesto dalies vaizdas, kuris suvokiamas stebint ją iš išorinių apžvalgos taškų, bendrame miesto kontekste.

Panorama – iš tam tikro apžvalgos taško matomas daugiaplanis urbanizuoto ar gamtinio kraštovaizdžio vaizdas.

Siluetas – tolimas kontūrinis užstatymo ar gamtinių elementų vaizdas dangaus skliauto fone.

Užstatymo foninis aukštis – vidutinis esamas arba perspektyvinis miesto dalies ar kvartalo užstatymo aukštingumas, išreikštas metrais nuo žemės paviršiaus (arba absolutine altitude) iki pastatų kraigo.

Užstatymo morfotipas – miesto teritorijos elementų (kvartalų, sklypų) užstatymą apibūdinantys požymiai, pastatų statymo būdas (būna perimetrinis, posesinis, laisvo planavimo ir t.t.).

Vertikali dominante – urbanistinę ar gamtinę struktūrą semantizuojantis statinys, ne mažiau kaip du kartus viršijantis vidutinį užstatymo foną.

Vizualinio dominavimo riba – atstumas, už kurio visi struktūriniai elementai suvokiami kaip esantys vienoje plokštumoje.

Vizualinis identitetas – saugotina kitur nepasikartojanti istoriškai susiformavusi ar suformuota miesto gamtinių ir antropogeninių elementų visuma, kurianti vietovės individualų jvaizdį.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1 darbo dalyje išvardinti anksčiau atlikti tyrimai ir galiojantys teisiniai dokumentai, skirti ir susiję su nagrinėjama Subačiaus g. 20, 22 teritorija.

Daunora, Z. J.; Kirvaitienė, S.; Vyšniūnas, A. 2004. *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*. Vilnius: Technika, 145 p.

- Dijokienė, D. 2009. *Urbanistinis istorinių priemiestių paveldas / Urban heritage of historical suburbs*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Vilnius: Technika. 216 p.
- Feilden, B. M.; Jokilehto, J. 1998. *Pasaulio kultūros paveldo vietų bei vietovių priežiūros gairės*. Vilnius: Savastis, p. 97-98.
- Jurkštė, V. 1977. *Vilniaus senamiesčio tūrinė-erdvinė kompozicija*. Architektūros paminklai, t. IV, p. 36-120.
- Jurkštė, V. 1994. *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema*. Vilnius, 159 p.
- Meuser, P. 2006. Experiments with convention. European urban planning from Camillo Sitte to New Urbanism, in Krier, R. *Town spaces*. Birkhauser – Publishers for Architecture, p. 248-265.
- Miškinis, A. 2005. *Lietuvos urbanistikos paveldas: vertybių įteisinimas, apsauga, tvarkymas (1967–1993)*. Dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, p. 145-174.
- Roberts, M., Greed, C. 2007. *Approaching Urban Design. The Design Process*. Longman, 186 p.
- Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape* [interaktyvus]. 2005. [žiūrėta 2016 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-48-3.doc>>